

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**ARQUEOLOGIA, TERRITORI I
PAISATGE**

Coordinació: BOLOS MASCLANS, JORDI DE

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	ARQUEOLOGIA, TERRITORI I PAISATGE			
Codi	100089			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història	3	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	3		3
	Nombre de grups	1		1
Coordinació	BOLOS MASCLANS, JORDI DE			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	60 hores presencials 90 hores de treball autònom de l'estudiant			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català. Es poden proposar lectures en altres llengües d'ús comú en la comunitat científica			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
BOLOS MASCLANS, JORDI DE	jordi.bolos@udl.cat	6	

Informació complementària de l'assignatura

L'arqueologia del paisatge és una disciplina imprescindible per analitzar el comportament de les societats envers al seu entorn. La comprensió del paisatge històric, la seva caracterització i evolució, és fonamental per comprendre i analitzar elements tan considerables com els sistemes socioeconòmics, els models de poblament, la jerarquització del territori i l'impacte de l'activitat antròpica, entre d'altres.

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O1. Conèixer la definició d'arqueologia del paisatge així com les diferents disciplines que l'integren.
- O2. Valorar el potencial interpretatiu de la disciplina.
- O3. Distingir els diferents models de poblament.
- O4. Utilitzar correctament els mètodes per analitzar i caracteritzar les modificacions antròpiques.
- O5. Aplicar els sistemes d'informació geogràfica per a la interpretació del territori.

Competències

- C1. Capacitat d'aplicar les diferents metodologies segons les necessitats de l'estudi.**
- C2. Capacitat per plantejar estudis de territori a escala macro i meso espacial.**
- C3. Capacitat per a la gestió de la informació: recopilació sistemàtica, selecció i presentació de la informació.**
- C4. Capacitat per identificar i interpretar l'activitat antròpica.**

Continguts fonamentals de l'assignatura

1. El paisatge històric dels llocs habitats. Pobles, vilars i masos. Termes i límits
2. El paisatge històric de les terres conreades. Centuriacions, paisatge irrigat, altres aportacions medievals (comes, terrasses, franges coaxials, etc.)
3. El paisatge històric de les vies de comunicació.
4. Límits i territoris
5. Cartografiar el paisatge històric

Eixos metodològics de l'assignatura

Lectura de textos, que després seran comentats i discutits a classe.

Realització d'un treball a partir d'una bibliografia adequada.

Sistema d'avaluació

BLOC I: assistència a les classes (havent llegit les lectures) 15%

BLOC II: fer un resum de les lectures 40%

BLOC III: treball sobre un tema tractat a l'assignatura (fet a partir de llibres i revistes) 45%

Bibliografia i recursos d'informació

Ashmore, W. i Knapp, A. B. (eds.) (1999): *Archaeologies of landscape. Contemporary perspectives*. Oxford: Blackwell.

- Bolòs, J. (2014). *Els orígens medievals del paisatge català*. Barcelona: IEC i Publicacions de l'Abadia de Montserrat
- Bolòs, J. (2023). *The Historic Landscape of Catalonia. Landscape History of a Mediterranean Country in the Middle Ages*. Turnhout: Brepols.
- Gil, E. A., Esparraguera, J. M. G., Gurt, J. M. y Martínez, J. M. P. (2004): *El pasado presente: arqueología de los paisajes en la Hispania romana* (Vol. 122). Barcelona, Edicions Universitat Barcelona.
- Bonales, J. (2016). *Traces d'un passat llunyà. El Baix Cinca (1200 aC – 1149 dC)*, Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA, Fraga, 2018.
- Vion, Éric (1989). "L'analyse archéologique des réseaux routiers: une rupture méthodologique, des réponses nouvelles". *Paysages Découverts*, 1, 67-99.
- Turner, Sam (2010). "Historic Landscape Characterisation: an introduction to methods and Applications for historical research". In J. Bolòs (ed.), *La caracterització del paisatge històric, Territori i Societat: el paisatge històric*, V. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, p. 17-40
- Turner, Sam, Jordi Bolòs, and Tim Kinnaird (2017). "Changes and continuities in a Mediterranean landscape: a new interdisciplinary approach to understanding historic character in western Catalonia", *Landscape Research*, p. 1-17. Consulted in: <https://doi.org/10.1080/01426397.2017.1386778>
- Robert, S, and Verdier, N. (eds.) (2014). *Dynamique et résilience des réseaux routiers: archéogéographes et archéologues en Île-de-France*. Paris: FERACF.
- Roberts, Brian K., *The making of the English village. A study in historical Geography* (Burnt Mill: Longman, 1987).
- Rippon, Stephen, *Historic Landscape Analysis. Deciphering the countryside* (York: Council for British Archaeology, 2012). First Edition: 2004.
- Rippon, Stephen, (2012b). *Making Sense of an Historic Landscape*. Oxford: Oxford University Press.
- Kirchner, Helena, and Antoni Virgili, (2015). "De Tur úša a Tortosa. La ciutat abans i després de la conquesta catalana (1148)". In *V Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*. Barcelona: ACRAM, p. 117-143.
- González Villaescusa, R. (2002). *Las formas de los paisajes mediterráneos (Ensayos sobre las formas, funciones y epistemología parcelarias: estudios comparativos en medios mediterráneos entre la antigüedad y época moderna)*. Jaén: Universidad de Jaén.
- Francovich, R. and Hodges, R. (2003). *Villa to Village. The Transformation of the Roman Countryside in Italy, c. 400-1000*. Londres: Duckworth.
- Esquilache, F. (2018). *Els constructors de l'Horta de València. Origen, evolució i estructura social d'una gran horta andalusina entre els segles VIII i XIII*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Chouquer, G. (2020a). *Dominer et tenir la terre dans le haut Moyen Âge*. Tours: Presses Universitaires François-Rabelais.
- Chouquer, G (2020b). *Les parcellaires médiévaux en Émilie et en Romagne. Centuriations et trames coaxiales. Morphologie et droit agraire*. Paris: Éditions Publi-Topex. Consulted in: <http://serveur.publi-topex.com/EDITION/06ParcellairesMedievalesEmilieRomagne.pdf>
- Bolòs, Jordi, i Víctor Hurtado, V. (1998). *Atles del comtat de Besalú (785-988)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia (Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1998).
- . (2001). *Atles del comtat d'Osona (798-993)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia

(Barcelona: Rafael Dalmau editor.

— (2009). *Atles dels comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet (759-991)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia (Barcelona: Rafael Dalmau editor.

— (2012). *Atles dels comtats de Pallars i Ribagorça (v806-v998)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia (Barcelona: Rafael Dalmau editor.

— (2015). *Atles dels comtats de Cerdanya i Berga (v788-v990)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia (Barcelona: Rafael Dalmau editor.

— (2018). *Atles del comtat de Barcelona (801-993)*, Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia (Barcelona: Rafael Dalmau editor. Last of the ten volumes of the “Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia”.

- Aston, M. (1985). *Interpreting the Landscape. Landscape Archaeology in Local Studies*. Londres: B.T. Batsford.
- Abbé, J. L., Baudreu, D. and Berthe, M. (2006). ‘Les villes neuves médiévales du sud-ouest de la France (XIe-XIIIe siècles)’. In P. Martínez i M. Urteaga (ed.), *Las villas nuevas medievales del suroeste europeo*. Irún: Arkeolan, p. 1-33.
- Aldomà, I. (coord.) (2013). *L'aigua patrimoni de la Catalunya seca. Passat i present en l'entorn de Torrebesses*. Lleida: Ajuntament de Torrebesses and Pagès Editors.
- Ballesteros, Paula (2010). ‘La arqueología rural y la construcción de un paisaje agrario medieval: el caso de Galicia’. In H. Kirchner (ed.), *Por una arqueología agraria. Perspectivas de investigación sobre espacios de cultivo en las sociedades medievales hispánicas*. Oxford: BAR International Series 2062, p. 25-39.
- Barceló, Miquel (1986). *Les aigües cercades: els qanat(s) de l'illa de Mallorca*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.
- Baudreu, Dominique (1986). ‘Une forme de villages médiévaux concentrés: le cas du Bas-Razès’. *Archéologie du Midi médiéval*, 4, 49-73.
- Berthe, Maurice, and Benoît Cursente, ed., (2001). *Villages pyrénéens. Morphogenèse d'un habitat de montagne*. Tolosa: CNRS – Université de Toulouse-Le Mirail.
- Bolòs, J. (1993). ‘Paisatge i societat al ‘Segrià’ al segle xiii’, in *Paisatge i societat a la Plana de Lleida a l'edat mitjana*, ed. by Jordi Bolòs (Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida), pp. 45-81.
- . Bolòs, J. (2019). ‘Not so dark centuries: Changes and continuities in the Catalan landscape (6th-12th centuries)’. In N. Brady and C. Theune (eds.), *Ruralia XII: Settlement change across Medieval Europe; old paradigms and new vistas*. Leiden: Sidestone, p. 91-101.
- Catafau, A. (1998). *Les celleres et la naissance du village en Roussillon (X^e-XVe siècles)*. Perpinya: Editorial El Trabucaire and Presses Universitaires de Perpignan.
- Creighton, O. H. (2002). *Castles and Landscapes*. Londres: Continuum.
- Eritja, X. (1998). *De l'almunia a la turris: organització de l'espai a la regió de Lleida (segles XI-XIII)*. Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida.
- Francovich, R. i Hodges, R. (2003). *Villa to Village. The Transformation of the Roman Countryside in Italy, c. 400-1000*. Londres: Duckworth.
- Hooke, Della (1985). *The Anglo-Saxon Landscape. The kingdom of the Hwicce*. Manchester: Manchester University Press.
- Kirchner, Helena, and Antoni Virgili, (2015). ‘De Tur ūša a Tortosa. La ciutat abans i després de la

- conquesta catalana (1148)'. In *V Congrès d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*. Barcelona: ACRAM, p. 117-143.
- Kirchner, Helena (1997). *La construcció de l'espai pagès a Mayūrqa: les valls de Bunyola, Orient, Coanegra i Alaró*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
 - Lavigne, C. (2002). *Essai sur la planification agraire au Moyen Âge: les paysages neufs de la Gascogne médiévale (XIIIe-XIVe siècles)*. Pessac: Ausonius.
 - Negre, J. (2020). *En els confins d'al-Andalus. Territori i poblament durant la formació d'una societat islàmica a les Terres de l'Ebre i el Maestrat*. Benicarló: Onada edicions.
 - Palet, J. M. (1997). *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval, segles II-I aC – X-XI dC*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
 - Poirier, Nicolas, *Un espace rural à la loupe. Paysage, peuplement et territoires en Berry, de la préhistoire à nos jours*. Tours: Presses Universitaires François-Rabelais, (2010).
 - Quirós Castillo, J.A. (2009). 'Arqueología del campesinado altomedieval: las aldeas y las granjas del País Vasco'. In J. A. Quirós (ed.), *The Archaeology of early medieval villages in Europe*. Bilbao: Euskal Herriko Unibertsitatea – Universidad del País Vasco, p. 385-403.
 - Rendu, Christine, *La montagne d'Enveig. Une estive pyrénéenne dans la longue durée* (Canet: Trabucaire, 2003).
 - Riera, Santiago, and Josep M. Palet (2005). 'Aportaciones de la Palinología a la historia del paisaje mediterráneo: estudio de los sistemas de terrazas en las Sierras Litorales Catalanas desde la perspectiva de la Arqueología Ambiental y del Paisaje'. In S. Riera and R.J. Bruguers (eds.), *Una aproximació transdisciplinària a 8.000 anys d'història dels usos de sòl – Transdisciplinary Approach to a 8,000-yr History of Land Uses*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 55-74.
 - Robert, S. (dir.) (2011). *Sources et techniques de l'archéogéographie*. Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté.
 - Robert, S, and Verdier, N. (eds.) (2014). *Dynamique et résilience des réseaux routiers: archéogéographes et archéologues en Île-de-France*. Paris: FERACF.
 - Schneider, L. (2005). 'Dynamiques spatiales et transformations de l'habitat en Languedoc méditerranéen durant le Haut Moyen Âge (VIe-IXe s.)'. In G.P. Brogiolo, A. Chavarría and M. Valenti, *Dopo la fine delle ville: la campagna dal VI al IX secolo*. Màntua: SAP Società Archeologica, p. 287-312.
 - Torró, Josep, *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)* (València: Universitat de València, 1999).
 - Turner, Sam (2010). 'Historic Landscape Characterisation: an introduction to methods and Applications for historical research'. In J. Bolòs (ed.), *La caracterització del paisatge històric, Territori i Societat: el paisatge històric*, V. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, p. 17-40.
 - Vion, Éric (1989). 'L'analyse archéologique des réseaux routiers: une rupture méthodologique, des réponses nouvelles'. *Paysages Découverts*, 1, 67-99.
 - Watteaux, M. (2011). 'La colonisation agraire médiévale en Alentejo (Portugal)'. *Archéogéographie et disciplines voisines. Études rurales*, 188: 39-72.